

KRZYSZTOF KACZMAREK

ROSYJSKA DEZINFORMACJA
JAKO ELEMENT BUDOWANIA WPŁYWÓW W EUROPIE:
ANALIZA I PERSPEKTYWY

RUSSIAN DISINFORMATION AS AN ELEMENT OF BUILDING INFLUENCES IN EUROPE:
ANALYSIS AND PERSPECTIVES

Abstract. The armed attack on Ukraine met with a strong reaction from the West. However, in the case of several countries it was late, which could indicate the existence of Russian influence there. The aim of the investigation was to analyse the possibility of Russia influencing decision-making processes in western countries and the impact of this influence on the security of the West. The results showed that Russia has many tools of political influence, including diplomacy, political communication, the Russian diaspora, the Russian Orthodox Church, and social and political organisations and groups sympathetic to Russia. It has also been shown that, to exert influence, Russia uses the entire state apparatus, which poses a threat to the broadly understood security of western European countries. The conclusions of the research also indicate that the West may become a victim of its own tolerance and political correctness. Especially in cases of crises deliberately caused by Russia.

Keywords: Russian influence; political correctness; Western Europe; state security; the paradox of tolerance; a crisis situation.

WPROWADZENIE

Dezinformacja jest jedną z metod budowania wpływów. Natomiast dzięki wpływom możliwe jest realizowanie własnych celów. Wpływy takie mogą być budowane na bazie niepokoju społecznych, kryzysów finansowych czy innych sytuacji kryzysowych wywołanych spadkiem zaufania społecznego do instytucji państwa.

Dr KRZYSZTOF KACZMAREK – Politechnika Koszalińska, Wydział Humanistyczny, Katedra Studiów Regionalnych i Europejskich; adres do korespondencji: ul. Kwiatkowskiego 6e, 75-343 Koszalin; e-mail: krzysztof.kaczmarek@tu.koszalin.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8519-1667>.

Artykuły są objęte licencją Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

Jednocześnie dostęp do informacji jest obowiązującą we współczesnym świecie normą. Normą jest również powszechna możliwość tworzenia i/lub rozpowszechniania informacji (Chałubińska-Jentkiewicz, 2021, s. 14). Ta powszechność sprawia, że coraz trudniej jest rozpoznać prawdziwą, rzetelną informację wśród niepełnych lub fałszywych. Wydaje się, że nie istnieje jedna odpowiedź na pytanie jak je odróżnić. Istnieją jednak dobre praktyki. Przede wszystkim należy korzystać z informacji źródłowych, a nie przetworzonych. Tam gdzie pojawia się proces agregacji informacji, a później dzielenia jej i wybierania tylko niektórych elementów, pojawia się element interpretacji.

Jednocześnie globalizacja i, będąca pokłosiem postępu technologicznego, rewolucja w komunikacji zasadniczo zmieniły globalną przestrzeń informacyjną oraz medialną. Internet powoduje, że objętość przepływów informacyjnych rośnie wykładniczo. Wzrost wolumenu informacji pozwala nie tylko na kształtowanie opinii publicznej, ale także na manipulowanie nią ze znacznie większą niż wcześniej łatwością. Pozwala również na prowadzenie wojen informacyjnych na dużą skalę. Podczas takich wojen przestrzeń informacyjna państwa przekształca się w przestrzeń propagandową. Zewnętrzne wysiłki propagandowe skupiają się najczęściej na niewielkich, choć nie zawsze marginalnych, grupach społecznych, takich jak mniejszości narodowe, grupy religijne czy zwolennicy teorii spiskowych (Kotelenets i Barabash, 2019, s. 368).

Obecnie, z perspektywy Zachodu, najbardziej zauważalna jest dezinformacyjna aktywność Rosji, która wykorzystuje przy tym słabości społeczeństw demokratycznych, będące skutkiem polaryzacji (Kaczmarek, 2022, s. 52). Z tego powodu nawet silne gospodarczo i militarnie państwa demokratyczne nie posiadają skutecznych narzędzi do zwalczania dezinformacji, a ich działania prewencyjne polegają jedynie na kampaniach informacyjno-edukacyjnych (Wasilewski, 2021, s. 9). Taki stan rzeczy wydaje się wskazywać na skuteczność rosyjskich działań dezinformacyjnych, których celem jest właśnie osłabianie państw zachodnich, m.in. poprzez polaryzację ich społeczeństw. Z kolei spolaryzowane społeczeństwa są podatne na zewnętrzne wpływy. Jednocześnie trudno jest prowadzić działania dezinformacyjne wobec państw o silnych reżimach totalitarnych, do których bez wątpliwości można zaliczyć Rosję. Nie pozwalają na to twarda cenzura i kontrola rządu nad wszystkimi mediami i kanałami dystrybucji informacji. Dotyczy to również treści dostępnych w Internecie – nowoczesne technologie dają możliwość całkowitej kontroli nad przepływem informacji (Kotelenets i Barabash, 2019, s. 371).

Nasuwa się zatem pytanie, czy w ogóle możliwa jest skuteczna ochrona przed zewnętrznymi, szczególnie rosyjskimi, wpływami i zagrożeniami bezpieczeństwa

przez nie powodowanymi w państwach Zachodu oraz przeciwdziałanie wywołanym przez nie sytuacjom kryzysowym. A jeżeli tak, to jak taka ochrona powinna działać, żeby była skuteczna.

Celem niniejszego artykułu jest analiza możliwości oddziaływania przez Rosję na procesy decyzyjne w państwach zachodnich oraz wpływu takich oddziaływań na bezpieczeństwo Zachodu. Aby móc skutecznie szukać odpowiedzi na wskazane pytania badawcze, konieczne jest zrozumienie sposobów kształtowania rosyjskich kampanii dezinformacyjnych (Rodari, 2021, s. 100). W tym celu niezbędne jest zastosowanie podejścia polemologicznego uzupełnionego metodami analizy systemowej, porównawczej, jakościowej, behawioralnej, instytucjonalno-prawnej oraz historycznej.

ROSYJSKA TOŻSAMOŚĆ JAKO NARZĘDZIE DEZINFORMACJI I BUDOWANIA WPŁYWÓW

Współczesne rosyjskie podejście do propagandy opiera się na sowieckich technikach z czasów zimnej wojny. Polegały one na przedstawianiu zniekształconego obrazu rzeczywistości i nakłanianiu do działania w interesie propagandy niezdających sobie z tego sprawy celów. Jednak pod innymi względami sposób działania jest całkowicie nowy i wynika z cech współczesnego środowiska informacyjnego. Rosja wykorzystuje technologie i dostępne media w sposób, który był nie do pomyślenia podczas zimnej wojny. Wykorzystywane przez to państwo narzędzia i kanały obejmują obecnie Internet, media społecznościowe oraz ewoluujący krajobraz profesjonalnego i amatorskiego dziennikarstwa (Paul i Matthews, 2016).

Rosyjska dezinformacja jest przykładem wielkoskalowego i systematycznego wytwarzania fałszywych informacji dotyczących codziennych, pozornie nieistotnych wydarzeń, tworzenia politycznych mitów i fałszowania historii w celu uzasadniania decyzji politycznych podejmowanych zarówno w Rosji, jak i międzynarodowej arenie geopolitycznej. Można nawet mówić o przemyśle propagandowo-dezinformacyjnym, w którym uczestniczą instytucje państwowe oraz prywatne grupy osób lub organizacje. Ponadto jedną z najmniej oczywistych, ale najsilniej wpływających na rosyjską dezinformację i propagandę części tego przemysłu, jest Rosyjska Cerkiew Prawosławna (Iashchenko, 2023).

Rosyjska Cerkiew została całkowicie podporządkowana państwu przez cara Piotra I Wielkiego, który w latach 1718-1722 scentralizował całkowicie administrację państwa, w tym strukturę Cerkwi. Patriarchów zastąpił kontrolowany

przez carat kolegialny organ władzy, tj. Święty Synod. Od tego czasu Kościół Prawosławny w Rosji jest częścią maszyny państwowej i popiera ją w każdej sprawie i sytuacji (Zieliński, 2016, s. 357). Być może wynika to z ciągle żywej w Rosji od XVI wieku idei, że Moskwa powinna być centrum władzy świeckiej i religijnej w całej Europie Wschodniej (Kelaidis, 2022).

Jak twierdzi część badaczy prawosławia, Rosyjska Cerkiew ma obecnie swobodę manipulowania również poza granicami Rosji ściśle współpracując ze wszystkimi rosyjskojęzycznymi diasporami (Iashchenko, 2023; Chawryło, 2015, s. 26). Jednocześnie dla Rosjan prawosławie jest państwowym elementem identyfikacji kulturowej i narodowej (Chawryło, 2015, s. 10).

W kontekście badań rosyjskich działań dezinformacyjnych skierowanych do społeczeństw państw, które Kreml postrzega jako wrogie, warto dokonać analizy sposobów wykorzystywania mieszkających za granicą osób utożsamiających się z narodem rosyjskim.

Szacuje się, że poza granicami Rosji mieszka około 25-30 milionów Rosjan i przedstawicieli innych grup etnicznych Rosji (Yoongthong, 2015), a część z nich jest włączona w rosyjski państwowy mechanizm propagandy (Lachowicz, 2023, s. 23-24). Jednak trudno jest oszacować, jak duża jest rosyjska diaspora w państwach Europy Zachodniej, ponieważ większość statystyk opisuje populacje w funkcji obywatelstwa, a nie narodowości czy przynależności religijnej. Ze względu na brak jednolitych w całej Unii Europejskiej (UE) zasad przyznawania wiz i praw pobytu obywatelom Federacji Rosyjskiej, nie można również określić ilu Rosjan wyemigrowało na Zachód po rozpoczęciu inwazji Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 roku. Najsilniejsze restrykcje wprowadziły Estonia, Łotwa, Litwa, Polska i Finlandia. Natomiast państwa takie jak Niemcy, Portugalia czy Hiszpania stosują praktykę odróżniania rosyjskiego aparatu władzy od tzw. zwykłych obywateli (Kozioł i Kolarz, 2023).

MANIFESTOWANIE PROROSYJSKICH I ANTYUKRAIŃSKICH POSTAW W EUROPIE ZACHODNIEJ

Od ataku Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 roku większość komunikatów zawierających prorosyjskie treści i *fake newsy* pojawia się w przestrzeni informacyjnej Ukrainy, Węgier, Słowacji i Polski oraz w rosyjskojęzycznym segmencie mediów w państwach bałtyckich (Jawor, 2022). Prorosyjskie i antyukraińskie narracje pojawiają się również w przestrzeniach informacyjnych innych państw. Celem części tych przekazów jest osłabienie państw zachodnich

przez wywołanie podziałów w ich społeczeństwach. Jednak często skierowane są do Rosjan przebywających w państwach Europy Zachodniej. Skutkiem jest konsolidacja diaspory rosyjskiej i skupienie jej wokół Rosyjskiej Cerkwi. Konsekwencją tego jest wzrost nastrojów nacjonalistycznych i poparcia dla wojny prowadzonej przeciwko Ukrainie. Jednocześnie, wykorzystując słabości systemów państw zachodnich, Rosjanie mogą w nich jawnie manifestować swoje poglądy prowadząc akcje propagandowe. Z punktu widzenia badań nad wpływem rosyjskich oddziaływań na bezpieczeństwo w Europie Zachodniej warto dokonać analizy, w których państwach prorosyjskie poglądy są najczęściej manifestowane oraz podjąć próbę odpowiedzi na pytanie dlaczego.

Niemcy. Jak podają władze Niemiec w niektórych grupach społecznych zamieszkujących w tym państwie istnieje podstawowe prorosyjskie rozumienie ukształtowane nie tylko przez tradycję, lecz także ideologię. Jest ono skutkiem zarówno nieznamośności rzeczywistych warunków życia panujących w Rosji, jak i fundamentalnym odrzuceniem zachodnich wartości, zwłaszcza pluralistycznej demokracji. Grupy te ignorują fakt, że są pod wpływem rosyjskiej propagandy. Wręcz przeciwnie, rosyjskie narracje są przez nie podejmowane bezrefleksyjnie. Skutki tego są widoczne podczas prorosyjskich protestów, które od czasu do czasu są organizowane w Niemczech (Bundesministerium des Innern und für Heimat, 2023).

Trudno jest jednak dotrzeć do obiektywnych i wiarygodnych danych dotyczących prorosyjskich demonstracji w Niemczech. Władze tego państwa (zarówno federalne, jak i lokalne) wydają się być wobec nich bezsilne (lub chcą być tak postrzegane). Niemal ze wszystkich oficjalnych wypowiedzi dotyczących manifestowania prorosyjskich poglądów w Niemczech wynika, że poparcie dla wojny i ludobójstwa jest niedopuszczalne, jednak nie można zabronić przebywającym w Niemczech Rosjanom wyrażania przywiązania do swojej ojczyzny (DW, 2022). W niemieckojęzycznej przestrzeni medialnej można również spotkać apele o to, żeby nie utożsamiać Rosji i Rosjan z Putinem, ponieważ manifestowanie rosyjskiej tożsamości nie oznacza poparcia dla wojny w Ukrainie (Schneider, 2022). Nie jest to zgodne z wynikami badań naukowców zajmujących się rosyjskim społeczeństwem, według których zdecydowana większość Rosjan, także tych mieszkających w Europie Zachodniej, popiera wojnę przeciwko Ukrainie (Erpyleva, 2022).

Austria. Prorosyjskie demonstracje w Austrii również nie spotykają się z żadnymi realnymi reakcjami władz tego państwa, mimo że w trakcie jednej z demonstracji (9 maja 2022 roku) w Wiedniu, której pretekstem były obchody zakończenia II wojny światowej, widoczna była litera „Z” – symbol rosyjskiej

agresji. Słysząc było również okrzyki w stylu: *Zobaczcie, jak krzyczą te ukraińskie świnię, zostały poddane lobotomii przez satanistyczny Zachód, który od 200 lat próbuje podzielić Rosję*. W tej demonstracji uczestniczył również duchowny Rosyjskiej Cerkwii (Wien ORF, 2023).

Czechy. Demonstracje w Czechach nie mają wprost prorosyjskiego charakteru. Powszechne są jednak hasła antyunijne, antyzachodnie, antyamerykańskie i antynatowskie oraz wezwania do zaprzestania wspierania Ukrainy w walce z agresorem. Jednak władze tego państwa działają w sposób zdecydowany w stosunku do osób wprost wspierających działania Rosji. Osoby łamiące w jakikolwiek sposób prawo są zatrzymywane przez policję, a w trakcie jednej z demonstracji w Pradze funkcjonariusze Wydziału ds. Ekstremizmu i Terroryzmu praskiej policji zatrzymali mężczyznę podejrzanego o przestępstwo aprobowania i usprawiedliwiania ludobójstwa. Na koszulce miał symbol poparcia dla rosyjskiej agresji na Ukrainę (Pražský deník, 2022).

Pozostałe państwa. Emitowane przez Kreml przekazy powodują, że prorosyjskie środowiska uaktywniają się też w innych państwach, w tym w Polsce (Marek, 2023). Jednak próby demonstrowania przez nie swoich poglądów mają charakter marginalny, są mało zauważalne i nie są w stanie w żaden sposób kształtować opinii społecznych.

Wydaje się jednak, że jedną z największych słabości społeczeństw Europy Zachodniej jest niemal doktrynalna poprawność polityczna. Powoduje to, że przebywający na Zachodzie Rosjanie w jawny, często agresywny i prowokacyjny sposób manifestują swoje nacjonalistyczne postawy bez obaw, że spotkają ich za to jakieś poważne konsekwencje. Przykładem jest zachowanie mieszkającej w Sztokholmie nauczycielki języka rosyjskiego, Eugenii Karlsson, która w wulgarny sposób zaatakowała w miejscu publicznym przebywającą w Szwecji Ukrainkę (Opas, 2022). Analizując profile wspomnianej Rosjanki w mediach społecznościowych można zauważyć, że utrzymuje ona kontakty z wieloma przebywającymi w Skandynawii rodakami, którzy z niemal religijną ekscytacją wypowiadają się o wojnie przeciwko Ukrainie, często umieszczając na swoich profilach płonącą literę „Z”. W tym przypadku (i podobnych) nie można mówić, że takie postawy wynikają z braku dostępu do rzetelnych informacji. Należy jednak przeanalizować przyczyny tolerancji państw i społeczeństw zachodnich dla tego rodzaju zachowań oraz w jakim stopniu jest ona skutkiem rosyjskich wpływów.

ŚWIAT SPORTU

We współczesnym, zglobalizowanym i zdigitalizowanym świecie oddziaływanie jednego państwa na drugie mają charakter wielopłaszczyznowy i wielokierunkowy. W odniesieniu do działań hybrydowych Rosji przeciwko Zachodowi najczęściej poruszane są kwestie dezinformacji i propagandy, a w kontekście wpływów – powiązania polityczne.

Jednak każde państwo ma sieć wzajemnych relacji z innymi państwami. Powiązania te mogą być wynikiem przynależności do różnego rodzaju organizacji międzynarodowych o charakterze polityczno-militarnym, ekonomicznym czy integracyjnym. Ta sieć powiązań obejmuje także przynależność krajowych organizacji lub stowarzyszeń do struktur ponadnarodowych. Mogą to być organizacje sportowe lub kulturalne. Do tych samych struktur należą też przedstawiciele państw totalitarnych, którzy często mają wpływ na ich funkcjonowanie. Przykładem jest chociażby decyzja Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego z 28 marca 2023 roku, która umożliwiła Rosjanom udział w igrzyskach. Oficjalnie nie mogą to być osoby aktywnie wspierające wojnę przeciwko Ukrainie (Polski Komitet Olimpijski, 2023). Decyzji tej sprzeciwiły się jedynie Ukraina, Polska, Łotwa, Litwa, Estonia, Norwegia i Dania.

Udział w międzynarodowych zawodach sportowych pozwala Rosjanom na manifestowanie poparcia dla działań ich rządu oraz prowokowanie swoim zachowaniem przedstawicieli innych państw, chociażby przez eksponowanie litery „Z” (The Guardian, 2022). Jednocześnie, niemal przy każdej nadarzającej się możliwości, Rosjanie domagają się, aby przestrzegano wobec nich wszelkich przepisów. Często osiągają swój cel doprowadzając m.in. do dyskwalifikacji sportowców reprezentujących Ukrainę. (Łożyński, 2022). Natomiast w zupełnie odmienny sposób są traktowani sportowcy reprezentujący Ukrainę, którym nie wolno nawet w jakikolwiek sposób manifestować antywojennych postaw (Kmiećnik, 2023). Aby spróbować odpowiedzieć na pytanie dotyczące przyczyn takiego stanu rzeczy, należy dokonać analizy sposobów podejmowania decyzji przez międzynarodowe federacje sportowe ze szczególnym uwzględnieniem rosyjskich wpływów.

Rosja aktywnie wykorzystuje sport jako narzędzie prowadzenia agresywnej polityki. Rosyjscy sportowcy otwarcie popierają wojnę przeciwko Ukrainie: uczestniczą w wydarzeniach propagandowych i wygłaszają przemówienia, w których legitymizują zbrojną agresję Rosji (Ukraïner, 2023). Rosjanie nie tylko uczestniczą w międzynarodowych zawodach, w czasie których manifestują swoje poparcie dla wojny przeciwko Ukrainie, lecz także kierują międzynarodowymi

federacjami sportowymi. Na przykład 13 maja 2022 roku, kiedy wojska rosyjskie niszczyły Mariupol, Rosjanin, Umar Kremlaw, został ponownie wybrany na prezydenta Międzynarodowej Federacji Boks Amatorskiego. Natomiast na czele Międzynarodowej Federacji Szachowej, od 2018 roku, stoi Rosjanin Arkady Dworkowicz. Z kolei rosyjski szachista, Siergiej Karjakin, który obwinia Ukrainę za wybuch wojny, miał zakaz udziału w międzynarodowych turniejach tylko przez sześć miesięcy (Ukraińer, 2023).

Rosja nie tylko wykorzystuje swoich sportowców do promowania imperialnej polityki, jej celem wydaje się być również eliminowanie wszystkich, którzy tworzą ukraińską tożsamość, w tym sportowców. Jako przykład można podać piłkarza Ołeksandra Suczenko i jego rodziców, których Rosjanie uprowadzili i rozstrzelali w marcu 2022 roku (Ukraińer, 2023).

Powyższe przykłady wydają się wskazywać na to, że dla Rosji sport jest jedną z płaszczyzn budowania wpływów w innych państwach, a międzynarodowe imprezy sportowe są okazją do realizacji celów politycznych i rozpowszechniania propagandy. Jednocześnie międzynarodowe turnieje sportowe pozwalają Rosjanom na demonstrowanie ich dominacji nad innymi narodami. W takich przypadkach wyniki rywalizacji nie mają znaczenia. Obecnie demonstracyjne i prowokacyjne zachowania rosyjskich sportowców są skierowane przede wszystkim przeciwko Ukraincom. Wydaje się, że ich celem jest też sprawdzanie wytrzymałości Zachodu na takie zachowania.

WNIOSKI

Od rozpadu Związku Radzieckiego stosunki Rosji z Zachodem to cała seria kryzysów. Co prawda zdarzały się także okresy pozornie pozytywnej i pragmatycznej współpracy obu stron. Z perspektywy czasu wydaje się, że takie chwilowe ocieplenie stosunków było jedynie skutkiem propagandowych działań mających na celu budowanie pozytywnego wizerunku Rosji i Rosjan w zachodnich społeczeństwach. Służyło to również ugruntowywaniu rosyjskich wpływów nie tylko w państwach Europy Zachodniej, lecz także w organizacjach międzynarodowych. Dzięki temu wielu zachodnioeuropejskich polityków mogło działać na rzecz Rosji przy jednoczesnej akceptacji znacznych części społeczeństw, które reprezentowali. Nawet obecnie, kiedy po ataku na Ukrainę rosyjskie cele stały się widoczne, część zachodnich społeczeństw wydaje się nie dostrzegać zagrożeń dla siebie. Z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że jest to skutkiem rosyjskiej aktywności w infosferze. Nie można jednak wykluczyć,

że w tym przypadku działa znany w psychologii mechanizm wyparcia. Dotyczy to szczególnie mieszkańców państw, które nie graniczą bezpośrednio z Rosją, Białorusią czy Ukrainą.

Odpowiedzialność za tajne działania wywierające wpływ ponoszą rosyjskie służby wywiadowcze, które w swojej pracy wykorzystują różne metody, w tym działania w cyberprzestrzeni, agentów, czy też wywiadu ludzkiego. Rosja ma trzy główne służby wywiadowcze działające za granicą: cywilną Służbę Wywiadu Zagranicznego, wojskowy Główny Zarząd Wywiadu Sztabu Generalnego i Federalną Służbę Bezpieczeństwa – służbę bezpieczeństwa narodowego realizującą również niektóre zadania wywiadowcze za granicą. Oprócz gromadzenia informacji, wszystkie trzy służby zajmują się wywieraniem wpływu. Rosja dysponuje także wieloma innymi narzędziami wpływu politycznego, m.in. dyplomacją, komunikacją polityczną, mediami tradycyjnymi i społecznościowymi, rosyjską diasporą, różnymi częściami społeczeństwa obywatelskiego (w tym fundacjami, organizacjami pozarządowymi, środowiskami akademickimi, *think tankami* i Rosyjską Cerkwią Prawosławną), sektorem biznesowym i energetycznym, sympatyzującymi z nimi partiami i organizacjami politycznymi, a w ostatecznym rozrachunku nawet siłami zbrojnymi. Część z tych aktywów jest kontrolowana przez rosyjski wywiad lub organy państwowe, inne podzielają wartości lub sympatyzują z Rosją, która wykorzystuje cały aparat państwowy w celu wywierania wpływu (Karlsen, 2019).

Mimo znajomości narzędzi i technik stosowanych przez Rosję w celu wywierania wpływów na państwa i społeczeństwa Europy Zachodniej, Zachód nie jest w stanie realnie przeciwstawić się im. Co prawda na poziomie Unii Europejskiej nakładane są sankcje na osoby i podmioty, które biorą udział w rosyjskich kampaniach dezinformacyjnych (Rada Europejska, 2023), jednak nie przynoszą one pożądanego efektów – rosyjskie wpływy są wciąż zauważalne, a Zachód wydaje się wobec nich bezsilny.

Może to wynikać z tego, że część europejskich polityków nie zdaje sobie sprawy z tego, że Rosja funkcjonuje w zupełnie innej kulturze politycznej i strategicznej, a sposób postrzegania międzynarodowego prawa przez Kreml można wyrazić w następujący sposób: *Rosja chce rządzić innym państwem, a to państwo bezprawnie nie chce się na to zgodzić.*

Wydaje się jednak, że największą słabością Europy Zachodniej jest to, co stanowi jednocześnie o jej sile, czyli tolerancja i wolność wypowiedzi. Można nawet postawić hipotezę, że zachodnie społeczeństwa stały się ofiarą paradoksu tolerancji, który mówi o tym, że społeczeństwo tolerancyjne może, na skutek tolerancji dla nietolerancyjnych, stać się ofiarą nietolerancji (Zasztowt, 2022, s. 74).

Jednocześnie połączenie tolerancji dla nietolerancyjnych z poprawnością polityczną może doprowadzić do ograniczenia swobód i wolności osób otwartych i tolerancyjnych. Wydaje się, że właśnie takie połączenie jest wykorzystywane m.in. przez Rosję i część Rosjan, którzy przebywają w Europie Zachodniej. Czy istnieje zatem jakakolwiek możliwość ochrony przed rosyjską propagandą i rosyjskimi wpływami? Wydaje się, że w obecnej sytuacji jedyną opcją jest edukacja. Jednak jej efekty mogą być widoczne dopiero w odległej perspektywie czasowej. Zatem można założyć, że w obecnej sytuacji politycznej nie ma możliwości opracowania, wspólnego dla całej Europy Zachodniej, skutecznego mechanizmu przeciwdziałania rosyjskim wpływom.

Taki stan rzeczy stanowi realne zagrożenie dla bezpieczeństwa Europy Zachodniej. Rosyjskie wpływy na decyzje podejmowane w innych państwach mogą dotyczyć również zarządzania sytuacjami kryzysowymi. Obecnie Rosjanie są w stanie wywoływać i w dużym stopniu kontrolować takie sytuacje. Świadczą o tym chociażby kryzysy migracyjne, w tym napięta sytuacja na granicy polsko-białoruskiej. Należy też podkreślić, że prawdopodobnie nie wszystkie rosyjskie powiązania z państwami zachodnimi są znane, na przykład relacje Rosji z państwami położonymi w innych częściach świata, które mogą mieć wpływ na bezpieczeństwo w Europie Zachodniej. Pod tym względem nie można nie doceniać Rosji, która dzięki wykorzystaniu nowoczesnych technologii i wiedzy specjalistów z niemal wszystkich dziedzin nauki może opracować nowy rodzaj broni neuromanipulacyjnej. Prawdopodobnie jest to obecnie jedynie pojęcie fikcyjne i nie wiadomo, czy tego typu narzędzie kiedykolwiek powstanie. Ale nie można tego wykluczyć. W związku z tym wskazane jest opracowanie procedur, których wdrożenie mogłoby zmniejszyć skutki jej użycia. Można to zrobić na poziomie krajowym i/lub ponadnarodowym. Kwestia ta jest o tyle istotna, że początek zastosowania takiej broni prawdopodobnie pozostanie niezauważony, a będzie stanowić preludeum do innych, konwencjonalnych działań zbrojnych (Kaczmarek, 2022, s. 58). Początkiem może być zbudowanie, mimo popełnianych przez rosyjską armię zbrodni na Ukrainie, pozytywnego wizerunku Rosji i negatywnego Ukrainy w zachodnich społeczeństwach, co może spowodować zmiany zachowań wyborczych i w konsekwencji dojście do władzy środowisk prorosyjskich.

Podsumowując należy podkreślić, że jednym z najpoważniejszych zagrożeń dla bezpieczeństwa państw Europy Zachodniej są szeroko rozumiane rosyjskie wpływy. Dzięki nim Kreml może oddziaływać na społeczeństwa i kreować zachowania wyborcze, wywoływać kryzysy, które realnie zagrażają nie tylko

bezpieczeństwu wewnętrznemu państwa, lecz także jego funkcjonowaniu czy nawet istnieniu w obecnym kształcie.

W ewentualnych dalszych analizach wskazane jest zbadanie podatności społeczeństw państw Europy Zachodniej na szeroko rozumianą dezinformację oraz zagrożenia jakie może ona powodować. Zwłaszcza, że istniejące w Europie Zachodniej rosyjskie wpływy, często zbudowane na dezinformacji, pozwalają na wywoływanie i kontrolowanie sytuacji kryzysowych. Mają zatem możliwość osłabiania potencjału obronnego Zachodu.

BIBLIOGRAFIA

- Bundesministerium des Innern und für Heimat (2023), *FAQ – Desinformation im Kontext des russischen Angriffskrieges gegen die Ukraine*, <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/faqs/DE/themen/heimat/desinformation/faq-liste-desinformation.html> [dostęp: 12.09.2023].
- Chałubińska-Jentkiewicz K. (2021), *Dezinformacja jako akt agresji w cyberprzestrzeni*, *Cybersecurity and Law* 5, nr 1, s. 9-24. <https://doi.org/10.35467/cal/142175>
- Chawryło K. (2015), *Sojusz ołtarza z tronem Rosyjski Kościół Prawosławny a władza w Rosji*, Warszawa: Ośrodek Studiów Wschodnich.
- DW (2022), *Niemcy. Prorosyjskie demonstracje i bezsilność władz*, <https://p.dw.com/p/49UdF> [dostęp: 16.09.2023].
- Erpyleva S. (2022), *Why do Russians support the war against Ukraine?*, *Social Europe*, <https://www.socialeurope.eu/why-do-russians-support-the-war-against-ukraine> [dostęp: 16.09.2023].
- Iashchenko I. (2023), *Understanding Russian disinformation strategies inside and outside the country*, *Aspenia online*, <https://aspeniaonline.it/understanding-russian-disinformation-strategies-inside-and-outside-the-country/> [dostęp: 12.09.2023].
- Jawor A. (2022), „*Rosyjska propaganda i dezinformacja przynoszą efekty*”. *Dlaczego? [ANALIZA]*, *CyberDefence24*, <https://cyberdefence24.pl/cyberbezpieczenstwo/rosyjska-propaganda-i-dezinformacja-przynosza-efekty-dlaczego-analiza> [dostęp: 14.09.2023].
- Kaczmarek K. (2022), *Appealing to compassion as an element of Russia's hybrid warfare against the West*, *Cybersecurity and Law* 7, nr 1, s. 51-60. <https://doi.org/10.35467/cal/151812>
- Karlsen G.H. (2019), *Divide and rule: ten lessons about Russian political influence activities in Europe*, *Palgrave Commun*, nr 5, artykuł 19. <https://doi.org/10.1057/s41599-019-0227-8>
- Kelaidis K. (2022), *Putin theo-propaganda minister kirill invokes 600 years of history to lay claim to Ukraine – here's what it means*, <https://religiondispatches.org/putin-theo-propaganda-minister-kirill-invokes-600-years-of-history-to-lay-claim-to-ukraine-heres-what-it-means/> [dostęp: 15.09.2023].
- Kmieciak J. (2023), *Międzynarodowa Federacja Szermiercza zabroniła ukraińskim szpadzistkom przedstawienia w Chinach antywojennego transparentu „Anioły Sportu”*, *Sportowy24*, <https://sportowy24.pl/miedzynarodowa-federacja-szermiercza-zabronila-ukrainskim-szpadzistkom-przedstawienia-w-chinach-antywojennego-transparentu/ar/c2-17406139> [dostęp: 19.09.2023].
- Kotelenets E. i Barabash V. (2019), *Propaganda and Information Warfare in Contemporary World: Definition Problems, Instruments and Historical Context*, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research* 374, s. 368-371.

- Kozioł A. i Kolarz S. (2023), *Państwa UE wobec emigracji Rosjan*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, <https://www.pism.pl/publikacje/panstwa-ue-wobec-emigracji-rosjan> [dostęp: 15.09.2023].
- Lachowicz M. (2023), *Defenders of an Imagined Empire. The Russian Diaspora as a Tool of Propaganda and Anti-Democratic Politics in the Central and Southeast Asian Region*, Przegląd Politologiczny, nr 2, s. 23-38. <https://www.doi.org/10.14746/pp.2023.28.2.2>
- Łożyński S. (2022), *Zdyskwalifikowali ją, bo nie podała ręki Rosjance. Ukraińcy nie odpuszczają*, WP Sportowe Fakty, <https://sportowefakty.wp.pl/szermierka/1074696/zdyskwalifikowali-ja-bonnie-podała-reki-rosjance-ukraincy-nie-odpuszczają> [dostęp: 18.09.2023].
- Marek M. (2023), *Bieżąca aktywność środowisk prorosyjskich i rosyjskich ośrodków dezinformacyjnych w Polsce – początek maja 2023*, Centrum Badań nad Współczesnym Środowiskiem Bezpieczeństwa, <https://infowarfare.pl/2023/05/04/biezaca-aktywnosc-srodowisk-prorosyjskich-maj-2023/> [dostęp: 17.09.2023].
- Opas R. (2022), *Rosjanka zaatakowała Ukrainkę w Sztokholmie. Wcześniej deptała ukraińską flagę*, Wirtualna Polska, <https://wiadomosci.wp.pl/rosjanka-zaatakowala-ukrainke-w-sztokholmie-wczesniej-deptala-ukrainska-flage-6762880622848832a> [dostęp: 17.09.2023].
- Paul Ch. i Matthews, M. (2016), *The Russian "Firehose of Falsehood" Propaganda Model: Why It Might Work and Options to Counter It*, RAND Corporation, <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html> [dostęp: 12.09.2023].
- Polski Komitet Olimpijski (2023), *Oświadczenie PKOl w sprawie decyzji Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego*, <https://olimpijski.pl/oswiadczenie-pkol-w-sprawie-decyzji-miedzynarodowego-komitetu-olimpijskiego/> [dostęp: 18.09.2023].
- Pražský deník (2022), *Další nátlak na vládu. Tisíce lidí protestovaly na Václaváku, policie zatýkala*, https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/praha-vaclavske-namesti-protest-demonstrace-cesko-proti-vlade-jindrich-rajchl.html [dostęp: 16.09.2023].
- Rada Europejska (2023), *Manipulowanie informacjami w wojnie Rosji przeciwko Ukrainie: kolejnych 7 osób i 5 podmiotów na liście sankcyjnej*, <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2023/07/28/information-manipulation-in-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-eu-lists-seven-individuals-and-five-entities/> [dostęp: 20.09.2023].
- Rodari A. (2021), *Russia's (un)Controlled Disinformation*, Duodecim Astra, nr 1, s. 98-120.
- Schneider A. (2022), *„Prorussische” Demonstrationen – wirklich?*, Deutschlandfunk, <https://www.deutschlandfunk.de/sagen-meinen-prorussisch-102.html> [dostęp: 16.09.2023].
- The Guardian (2022), *Russian gymnast with 'Z' symbol on podium next to Ukrainian faces long ban*, <https://www.theguardian.com/sport/2022/mar/07/shocking-behaviour-russian-gymnast-shows-z-symbol-on-podium-next-to-ukrainian-winner> [dostęp: 18.09.2023].
- Ukrainier (2023), *Sport als Instrument russischer Aggression. Wie reagiert die Welt?*, <https://ukrainier.net/sport-als-instrument-russischer-aggression/> [dostęp: 19.09.2023].
- Wasilewski, K. (2021), *Fake News and the Europeanization of Cyberspace*, Polish Political Science Yearbook 50, nr 4, s. 61-80. <https://www.doi.org/10.15804/ppsy202153>
- Wien ORF (2023), *„Tag des Sieges“: Russische Demo mit Zwischenfall*, <https://wien.orf.at/stories/3206320/> [dostęp: 16.09.2023].
- Yongthong T. (2015), *The Russians abroad: “Russian Diaspora” or “Russian-speaking communities”?*, https://ipsr.mahidol.ac.th/en/post_training/the-russians-abroad-russian-diaspora-or-russian-speaking-communities/ [dostęp: 15.09.2023].

Zasztowt L. (2022), *Nowa epoka barbarzyńska? Kilka uwag na temat chronologii dziejów w związku z etapami rozwoju nauki*, Magazyn Polskiej Akademii Nauk, nr 1(69), s. 65-74.

Zieliński W. (2016), *Rosja – strategia imperium*, Ante Portas. Studia nad bezpieczeństwem, nr 1(6), s. 349-366.

ROSYJSKA DEZINFORMACJA JAKO ELEMENT BUDOWANIA WPŁYWÓW W EUROPIE: ANALIZA I PERSPEKTYWY

Streszczenie

Zbrojna napaść Rosji na Ukrainę spotkała się ze zdecydowaną reakcją Zachodu. Jednak w przypadku kilku państw była ona spóźniona, co mogło świadczyć o istnieniu w nich rosyjskich wpływów. Celem badań była analiza możliwości oddziaływania przez Rosję na procesy decyzyjne w państwach zachodnich oraz wpływu takich oddziaływań na bezpieczeństwo Zachodu.

Wyniki pokazały, że Rosja dysponuje wieloma narzędziami wpływu politycznego, do których można zaliczyć dyplomację, komunikację polityczną, rosyjską diasporę, Rosyjską Cerkiew Prawosławną oraz sympatyzujące z Rosją organizacje i ugrupowania społeczne i polityczne. Zostało również ukazane, że w celu wywierania wpływu Rosja wykorzystuje cały aparat państwowy, co stanowi zagrożenie dla szeroko rozumianego bezpieczeństwa państw Europy Zachodniej. Wnioski płynące z badań wskazują też na to, że Zachód może stać się ofiarą własnej tolerancji i poprawności politycznej, zwłaszcza w przypadkach kryzysów celowo wywoływanych przez Rosję.

Słowa kluczowe: rosyjskie wpływy; poprawność polityczna; Europa Zachodnia; bezpieczeństwo państwa; paradoks tolerancji; sytuacja kryzysowa.